

«Αγαπώντας τον εχθρό μου» - «Η Κλίμακα των Μακαρισμών»

Jim Forest

Θα έχετε ίσως ακούσει την έκφραση, *να πάω κάρβουνα στο Νιουκάσλ*. Χρησιμοποιείται για να δηλώσει κάτι εμφανώς αχρείαστο και περιττό... Το Νιούκασλ είναι μία πόλη που παράγει κάρβουνο... Δεν χρειάζεται κάρβουνο όπως και η Σαχάρα δεν χρειάζεται άμμο...

Τέτοιου είδους λογικές συμβουλές μου έρχονται κατά νου όταν σκέφτομαι την θέση μου σήμερα. Ένας Αμερικάνος που ζει στην Ολλανδία να μιλάει στους Έλληνες για την Καινή Διαθήκη! Μα η καινή διαθήκη είναι στα Ελληνικά! Οι Έλληνες είναι ο μόνος λαός στον κόσμο που, χωρίς ιδιαίτερη εκπαίδευση, μπορούν να διαβάσουν τα πιο ιερά κείμενα στην πρωτότυπη τους γλώσσα.

Έχω επίσης επίγνωση του ότι οι πιο πολλοί αν όχι όλοι σας έχετε γεννηθεί μέσα στην Ορθοδοξία ενώ εγώ μεγάλωσα μέσα σε μία κουλτούρα όπου η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι ένα περιθωριακό στοιχείο. Το να μιλάει κανείς σε Έλληνες για την Ορθοδοξία μοιάζει με ένα μικρό παιδί που πάει να μάθει την γιαγιά του πώς να τηγανίζει ένα αυγό.

Έτσι σας μιλάω με έναν δισταγμό, ελπίζοντας στην υπομονή, την καλοσύνη και την αγάπη σας.

Οι Εκδόσεις Πορφύρα κατά την διάρκεια των τελευταίων μηνών μου έκαναν την μεγάλη τιμή να εκδώσουν δύο από τα βιβλία μου, το «Αγαπώντας τον εχθρό μου, Σκέψεις πάνω στην πιο δύσκολη εντολή» και την «Κλίμακα των Μακαρισμών». Θα προσπαθήσω να μιλήσω πάνω στο θέμα αυτών των δύο βιβλίων και όσο μιλάω για αυτά να αναφερθώ και στο πως οδηγήθηκα στην Ορθοδοξία, πριν 28 ολόκληρα χρόνια.

Το ταξίδι αυτό έχει για την ακρίβεια να κάνει και με την αγάπη για τον εχθρό.

Και ας αρχίσουμε με μία μικρή ιστορία. Δεν ήμουν ακόμη καλά καλά τεσσάρων ετών όταν δύο αμερικάνικες ατομικές βόμβες κατέστρεψαν δύο Ιαπωνέζικες πόλεις. Αυτό το διπλό έγκλημα έλαβε χώρα τον Αύγουστο του 1945. Στα χρόνια που ακολούθησαν χιλιάδες πυρηνικά όπλα έχουν κατασκευαστεί. Το αμερικάνικο πυρηνικό μονοπώλιο δεν βάστηξε για πολύ. Κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου, αλλά ακόμη και σήμερα, τα πυρηνικά βλήματα και οι βόμβες μεγάλου βεληνεκούς με πυρηνικό εξοπλισμό τόσο των ΗΠΑ όσο και της Ρωσίας

βρίσκονται πάντα έτοιμα για χρήση. Ο 3^{ος} παγκόσμιος πόλεμος δεν είναι ποτέ πολύ μακριά. Ξανά και ξανά μέσα στα τελευταία 70 χρόνια η ανθρωπότητα έχει περάσει ξυστά δίπλα από την καταστροφή που μπορεί να προκληθεί από τέτοια πανίσχυρα όπλα μαζικής καταστροφής. Είναι ένα θαύμα που αυτή η τόσο κοντινή απειλή δεν έχει ακόμη υλοποιηθεί.

Αλλά σήμερα δεν μιλάμε για την αποκάλυψη. Μιλάμε για την αγάπη προς τον εχθρό. Το 1979, και ενώ ήμουν ήδη ένας ενεργός Αμερικανός στο κίνημα για την Ειρήνη είδα ένα ρομαντικό φιλμ ρωσικής παραγωγής με τον τίτλο, «Η Μόσχα δεν πιστεύει στα δάκρυα», Και τότε μου γεννήθηκε η ακόλουθη σκέψη, πόσο παράξενο ήταν που άνθρωποι όπως εγώ ήξεραν τόσο πολλά για τα πυρηνικά όπλα και τα διηπειρωτικά βλήματα αλλά πολύ λίγα γνώριζαν για τους ανθρώπους τους οποίους στόχευαν αυτά τα όπλα. Μία ερώτηση μου γεννήθηκε: Μήπως η γη μας θα γινόταν ένα πιο ασφαλές μέρος για να ζει κανείς εάν είχαμε περισσότερη επαφή πρόσωπο με πρόσωπο με αυτούς που θεωρούμε θανάσιμους εχθρούς μας και είμαστε προετοιμασμένοι να σκοτώσουμε χωρίς δισταγμό; Αν τους αντιμετωπίζαμε σας ανθρώπους και όχι σαν αδιάφορα πολιτικά αντικείμενα.

Στο σημείο αυτό μία σκέψη γεννήθηκε στο μυαλό μου. Ήμουν ήδη Χριστιανός, αρκετά δραστήριος στα πλαίσια της Καθολικής Εκκλησίας. Η εντολή του Χριστού προς όσους τον ακολουθούσαν, να αγαπάμε τους εχθρούς μας, μου ήταν γνωστή. Παρ' όλα αυτά, και εγώ όπως πολλοί Αμερικανοί, γνωρίζαμε πιο πολλά για τους φανταστικούς κατοίκους του Άρη παρά για τους πραγματικούς Ρώσους.

Για να μην μακρηγορώ, κατέληξα να χρησιμοποιήσω το δημοσιογραφικό μου παρελθόν για να κάνω ένα μεγάλο ταξίδι στην πρώτην Σοβιετική Ένωση με κύριο αντικείμενο μελέτης την Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία. Γράφτηκαν πολλά άρθρα με αφορμή αυτό το ταξίδι και δύο βιβλία. Τα πρώτο, «Προσκυνητής στην ρωσική Εκκλησία», εκδόθηκε το 1988. Το δεύτερο, με τίτλο «Η Θρησκεία στην Νέα Ρωσία» κυκλοφόρησε έναν χρόνο αργότερα. Για πολλούς αυτά τα δύο βιβλία άνοιξαν πόρτες και παράθυρα σε έναν κόσμο πολύ διαφορετικό από αυτόν που γνώριζαν μέχρι τότε. Ένα κόσμο όπου, παρά την καταπίεση που είχαν υποστεί όλοι οι πιστοί, παρά τα μαρτύρια και την δυστυχία, μία σημαντική θρησκευτική ζωή γεμάτη πάθος είχε επιβιώσει. Μέσα από εκατοντάδες συνεντεύξεις και επισκέψεις σε εκκλησίες, Μοναστήρια και θεολογικές σχολές, μπόρεσα να καταγράψω την κατάσταση της θρησκευτικής ζωής σε μία τεράστια χώρα όπου είχε γίνει μία σοβαρή προσπάθεια να

καταστραφεί η εκκλησία, όλες οι θρησκευτικές κοινότητες και η ίδια η ιδέα του Θεού.

Εάν αυτή η ομιλία ήταν για την επιβίωση του Χριστιανισμού στην Ρωσία, θα είχαμε πολλές και σημαντικές ιστορίες να πούμε. Αλλά ας περιοριστώ σε μία συνομιλία που είχα με έναν ηλικιωμένο ιερέα, τον π Μιχαήλ τον οποίο συνάντησα στην αρχαία πόλη του Νόβγκοροντ το 1987. Ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ διένυε τότε τον 2^ο χρόνο του ως επικεφαλής του Σοβιετικού κράτους. Προς αιώνια τιμή του, ήταν αυτός που έδωσε τέλος στις θρησκευτικές διώξεις. Κατεστραμμένες εκκλησίες και μοναστήρια επιστρέφονταν πίσω στην Εκκλησία. Χιλιάδες ήταν αυτοί που ζητούσαν να βαπτιστούν. Ήταν πραγματικά μία εποχή γεμάτη θαύματα. Ένας μακρύς χειμώνας διωγμών τελείωνε και μία άνοιξη θρησκευτικής αναγέννησης ξεκινούσε.

Καθώς τρώγαμε βραδινό με τον π Μιχαήλ, τον ρώτησα: «Δεν σας κάνει εντύπωση αυτή η εξέλιξη;» «Καθόλου» μου απάντησε. «Όλοι οι πιστοί προσευχόμασταν για αυτό κάθε ημέρα της ζωής μας. Το ξέραμε ότι ο Θεός θα εισακούσει τις προσευχές μας, μόνο που δεν γνωρίζαμε το πότε. Το μόνο που με ξαφνιάζει είναι το ότι οι προσευχές μας εισακούστηκαν όσο ακόμα ζω».

Αναλογιζόμουν τους αναρίθμητους ανθρώπους που είχαν τουφεκιστεί, ή είχαν πάει σε στρατόπεδα εργασίας για να πεθάνουν από το κρύο, τις αρρώστιες και την εξάντληση. Είχα επισκεφτεί τοποθεσίες μαζικών εκτελέσεων. Είπα στον π Μιχαήλ: «Μα σίγουρα θα μισείτε όλους αυτούς που προκάλεσαν τόση δυστυχία και τον θάνατο τόσων ανθρώπων...». Ο π. Μιχαήλ μου έδωσε μία απάντηση που δεν περίμενα: «Ο Χριστός δεν τους μισεί» μου απάντησε. «Γιατί να τους μισώ εγώ; Πως θα βρούνε τον δρόμο προς την πίστη εάν δεν τους αγαπάμε; Εάν αρνηθώ να τους αγαπήσω, θα είμαι και ένας άπιστος».

Ήταν στην Ρωσία που συνάντησα όχι λίγους αλλά πολλούς Χριστιανούς που αγαπούσαν τον εχθρό τους. Και δεν εννοώ ότι τον αγαπούσαν με μία ρομαντική και συναισθηματική διάθεση. Τον αγαπούσαν με τον τρόπο που μας ζητάει να αγαπάμε τους εχθρούς μας ο Χριστός. Πρώτα απ' όλα προσεύχονταν για αυτούς, όχι για την καταστροφή τους αλλά για την μεταστροφή και την σωτηρία τους. Προσπαθούσαν να ζουν με τέτοιο τρόπο ώστε να μην αποτελέσουν εμπόδιο στην μεταστροφή των εχθρών τους.

Τι ήταν όμως αυτό που στήριξε το χριστιανικό τους πνεύμα; Εκείνη την εποχή πολύ λίγες εκκλησίες λειτουργούσαν. Ήταν πολύ πιο εύκολο να βρεις εισιτήριο για τα μπαλέτα Μπολσόι παρά ένα αντίτυπο του Ευαγγελίου. Όμως τα

πολύτιμα αυτά αποσπάσματα επεβίωσαν δια μέσω της μνήμης των γενεών, ακόμη και όταν κάθε βίβλος είχε καταστραφεί. Η ευχαριστιακή ζωή της εκκλησίας, ή η μνήμη αυτής της ζωής για όσους βρίσκονταν μακριά από μία ενεργή εκκλησία, και αυτή επιβίωσε. Με τον ίδιο τρόπο κρατήθηκαν ζωντανές οι ιστορίες των Αγίων, τόσο των ηρώων όσο και των Σαλών. Υπήρχαν επίσης τα βιβλία συγγραφέων βαθύτατα χριστιανών, όπως ο Ντοστογιέφσκι.

Αφήστε με να σας πω άλλη μία ιστορία που θα δείξει πως ένας Χριστιανισμός ικανός να αγαπά τον εχθρό επιβίωσε μέσα και στο πιο εχθρικό περιβάλλον. Αυτό συνέβη στην Μόσχα, έναν χρόνο μετά το τέλος του 2^{ου} παγκόσμιου πολέμου. Παρόντας ήταν και ο ποιητής Γιβγιένι Γιεβτουςένκο, τότε ακόμη παιδί. Στεκόταν δίπλα στην μητέρα του στις 7 Ιουλίου 1944, ανάμεσα στο πλήθος που παρακολουθούσε την πορεία 20.000 Γερμανών αιχμαλώτων πολέμου όταν διασχίζανε την Κόκκινη Πλατεία. Ο Γιεβτουςένκο γράφει:

Τα πεζοδρόμια ήταν γεμάτα κόσμο που στρατιώτες και αστυνομικοί έσπρωχναν προς τα πίσω. Το πλήθος ήταν κυρίως γυναίκες-Ρωσίδες με χέρια τραχιά από την σκληρή δουλειά, χείλη που δεν είχε ακουμπήσει κραγιόν, με αδύναμους, κυρτούς ώμους που είχαν όμως σηκώσει το μισό βάρος του πολέμου. Κάθε μία από αυτές θα είχε χάσει από τους Γερμανούς έναν πατέρα ή έναν σύζυγο, ένα αδελφό ή έναν γιό. Κοιτούσαν με έχθρα προς την κατεύθυνση απ' όπου θα εμφανίζονταν οι στρατιώτες.

Και επί τέλους τους είδανε. Οι στρατηγοί βαδίζανε πρώτοι, με προτεταμένα τα τεράστια πηγούνια τους, τα χείλη σε μορφασμό περιφρόνησης, με μια συμπεριφορά που έδειχνε όλη την περιφρόνησή τους προς τους πληβείους νικητές. 'Οι άθλιοι, μυρίζουν κολόνια' είπε κάποιος ανάμεσα στο πλήθος με κακία. Οι γυναίκες έσφιγγαν τις γροθιές τους. Οι στρατιώτες και οι αστυνομικοί έβαζαν όλη τους την δύναμη για να συγκρατήσουν το πλήθος.

«Ξαφνικά κάτι συνέβη. Είδαν τους Γερμανούς στρατιώτες, αδύνατους, αξύριστους, τυλιγμένους με βρώμικους, καταματωμένους επιδέσμους, να τρεκλίζουν στηριγμένοι σε πατερίτσες, γερτοί στους ώμους συν-στρατιωτών τους. Οι απλοί αυτοί στρατιώτες περπατούσαν σκυφτοί. Μία νεκρική σιωπή έπεσε σε όλο τον δρόμο, το μόνο που ακούγονταν ήταν το σύρσιμο των παπουτσιών και ο ήχος από τις πατερίτσες.

Τότε είδα μία ηλικιωμένη γυναίκα, με μπότες σχεδόν κατεστραμμένες, να σπρώχνεται μπροστά και να σκουντάει έναν αστυνομικό στον ώμο λέγοντάς του, 'Άσε με να περάσω'. Κάτι πρέπει να υπήρχε στο βλέμμα της γιατί ο

αστυνομικός πισωπάτησε και την άφησε να περάσει. Αυτή πλησίασε τους στρατιώτες, έβγαλε από την τσέπη της κάτι τυλιγμένο σε ένα πολύχρωμο μαντήλι, το ξεδίπλωσε. Ήταν ένα ξεροκόμματο από μαύρο ψωμί. Το έχωσε στην τσέπη ενός στρατιώτη που φαινόταν τόσο ταλαιπωρημένος ώστε μετά βίας να στέκεται στα πόδια του. Την ίδια στιγμή γυναίκες άρχισαν να τρέχουν από κάθε μεριά, να πλησιάζουν τους στρατιώτες και να τους δίνουν ψωμί, τσιγάρα, ότι είχαν. Οι στρατιώτες δεν ήταν πια εχθροί. Ήταν άνθρωποι. [*A Precocious Autobiography* (New York: Dutton, 1963), p 26]

Αυτό το συμβάν στην Κόκκινη Πλατεία ήταν ένα πραγματικά ευχαριστικό γεγονός που συνέβη εξαιτίας της συμπόνιας και του κουράγιου που έδειξε μία γενναία γυναίκα. Τι σκεφτόταν άραγε καθώς σπρωχνόταν για να διασχίσει τον αστυνομικό κλοιό; Θα περιέγραφε τον εαυτό της ως «Χριστιανή»; Ίσως αλλά όχι απαραίτητως. Ίσως θυμόταν την μητέρα της και την γιαγιά της να της λένε αυτά τα λόγια από το ευαγγέλιο, «Ήμουν πεινασμένος και μου δώσατε να φάω». Αυτό που μπορούμε όμως να πούμε με σιγουριά είναι ότι το φαγητό ήταν λίγο, ότι όλοι μέσα στο πλήθος πεινούσανε. Ακόμη και η πιο μικρή μπουκιά ψωμί ήταν πολύτιμη. Παρ' όλα αυτά, οδηγημένες από την απλή πράξη ενός ανθρώπου, πεινασμένες γυναίκες έδωσαν ψωμί σε πεινασμένους εχθρούς. Μπορούμε κάλλιστα να πούμε αυτό το γεγονός ήταν μία επανάληψη του θαύματος στην Εμμαούς. Για άλλη μία φορά ο Χριστός εμφανίστηκε στην μοιρασιά του ψωμιού...

Σε αυτό το σημείο, θα ήθελα να σας πω λίγα λόγια για το πως οδηγήθηκα στην Ορθοδοξία. Γιατί δεν είμαι πιά Ρωμαιοκαθολικός; Σε τελευταία ανάλυση το Ευαγγέλιο είναι το ίδιο τόσο για τους Ρωμαιοκαθολικούς όσο και για τους Ορθοδόξους. Και οι δύο εκκλησίες έχουν την Ευχαριστία και πολλά άλλα κοινά. Δεν με λύγησαν τα παράπονα για την Καθολική Εκκλησία. Δεν σκέφτομαι τον εαυτό μου ως έναν πρώην Καθολικό, με όλη την πίκρα που η λέξη *πρώην* υπονοεί. Επ' ουδενί. Είμαι βαθιά ευγνώμων για το μεγάλο ποτάμι των Καθολικών Αγίων που με την παρουσία τους ευλογούν τον κόσμο. Δεν έψαχνα μία τέλεια ή έστω καλύτερη εκκλησία. Η τέλεια εκκλησία, η εκκλησία χωρίς αμαρτίες δεν υπάρχει. Ακόμη και εάν υπήρχε, πόσο γρήγορα εμείς οι αμαρτωλοί θα χαλούσαμε την τελειότητά της.

Αυτό που με τράβηξε στην Ορθοδοξία ήταν αυτό που συνάντησα στην Ρωσία: μία εκκλησία που ενώ υπέφερε, η αγάπη και η προσευχή για τους εχθρούς δεν ήταν κάτι το ξεχωριστό και σπάνιο.

Αλλά ας αναφέρω άλλον ένα παράγοντα που στην περίπτωση μου είχε απρόβλεπτες συνέπειες. Κατά την διάρκεια του ταξιδιού μου στην Ρωσία, παρατήρησα τον εαυτό μου να μετακινείται από την αμηχανία και, συχνά, τον φυσικό πόνο καθώς στεκόμουν κατά την διάρκεια μακροσκελών ακολουθιών (οι Ρώσοι μοιάζουν να μπορούν να στέκονται για μέρες!) στην σταδιακή εκτίμηση αυτής της αβίαστης, όρθιας προσέγγιση στην λατρεία. Η αμηχανία σταδιακά μετετράπηκε σε ευγνωμοσύνη. Ακριβώς όπως παίρνει χρόνο για να ετοιμάσεις και να χαρείς ένα όμορφο γεύμα, άρχισα να κατανοώ ότι θέλει χρόνο, και ίσως και λίγη δυσφορία για να αισθανθείς την παρουσία του Θεού. Εάν περάσεις βιαστικά μπροστά από έναν πίνακα, δεν τον βλέπεις. Έτσι και με την Θεία Λειτουργία, την ζεις καλύτερα εάν οδηγείς στην λουρίδα χαμηλής ταχύτητας. Αυτό που τελικά με έφερε στην Ορθόδοξη Εκκλησία ήταν η λειτουργία που γινόταν χωρίς την παραμικρή βιασύνη.

Αλλά ας πω και μερικά λόγια για αυτό που αποκαλώ, «Κλίμακα των Μακαρισμών», τις εννέα στροφές που προηγούνται της επί του Όρους ομιλίας του Χριστού. Όσο σύντομες είναι, τόσο δύσκολο είναι να συλλάβει κανείς το νόημά τους. Γίνονται σίγουρα πιο εύκολα κατανοητές από αυτούς που οδηγούν αργά.

Στην Σλαβική παράδοση, μπορεί να ακούσει κανείς τους μακαρισμούς κάθε εβδομάδα, καθώς τους ψέλνουν κατά την διάρκεια της εισόδου του Ευαγγελίου στην Θεία Λειτουργία. Οι Μακαρισμοί είναι για την ακρίβεια μία συνοπτική περίληψη του Ευαγγελίου.

Στα μέρη του κόσμου όπου η γλώσσα έχει την ρίζα της στα Λατινικά, χρησιμοποιείται η λέξη «Beatitude» που προέρχεται από την λέξη «beatus» και σημαίνει χαρούμενος, τυχερός, ευλογημένος. Ήταν στα τέλη του 4^{ου} αι, όταν ο Άγιος Ιερώνυμος διάλεξε την λέξη «Beatus» για να μεταφράσει τους στίχους με την έκφραση «Μακάριοι εισί».

Πράγματι, τα ευαγγέλια είναι γραμμένα στα Ελληνικά, μία γλώσσα με περισσότερες αποχρώσεις από τα Λατινικά. Εδώ συναντάμε την πανέμορφη ελληνική λέξη «μακάριος» που προέρχεται από την ρίζα «μάκαρ» και συνδεόταν με την αθανασία των θεών, με μία κατάσταση πέρα από τον πόνο και την ανησυχία, μία κατάσταση απελευθερωμένη από τον θάνατο.

Στην χριστιανική της χρήση, η λέξη «μακάριος» σημαίνει την συμμετοχή στην ζωή του Θεού, την Θέωση, την υπέρτατη χαρά, μία ευτυχία χωρίς το σφάλμα

του θανάτου να την διατρέχει. Δεν υπάρχει μεγαλύτερο δώρο. Οι άνθρωποι δεν είμαστε απλά ικανοί για μία αφηρημένη συναίσθηση της ύπαρξης του Θεού ή μίας μελέτης του Θεού όπως ένας αστρονόμος μελετάει τον νυχτερινό ουρανό παρόλο που γνωρίζει ότι τα αστέρια απέχουν από αυτόν απόσταση αγεφύρωτη, ότι το φως τους είναι αιώνων και ότι όταν πια συναντήσει το βλέμμα του, τα αντικείμενα που το γέννησαν έχουν από καιρό πεθάνει. Η ευλογία αυτή που μας δόθηκε είναι η συμμετοχή στην κοινωνία του Αγίου Πνεύματος, η συμμετοχή μας στην αθανασία του ίδιου του Θεού, η απόκτηση χαρακτηριστικών που ανθρωπίνως φαίνεται αδύνατον να αποκτηθούν.

Πως μπορούμε να μεταφράσουμε την λέξη «μακάριος», ώστε α καταλάβουμε καλύτερα τι εννοεί; Προτείνω την φράση «*Αναστημένοι από τους νεκρούς*». Στον βαθμό που ακολουθούμε τον Χριστό, γινόμαστε άνθρωποι που οι επιλογές τους δεν καθοδηγούνται από τον φόβο και τον θάνατο. Έτσι μπορούμε να πούμε:

Αναστημένοι από τους νεκρούς είναι οι πτωχοί το πνεύματι...

Αναστημένοι από τους νεκρούς είναι αυτοί που πενθούν...

Αναστημένοι από τους νεκρούς είναι οι πράοι

Αναστημένοι από τους νεκρούς είναι αυτοί που πεινάνε και διψάνε για δικαιοσύνη

Αναστημένοι από τους νεκρούς είναι οι εύσπλαχνοι

Αναστημένοι από τους νεκρούς είναι οι καθαροί στην καρδιά

Αναστημένοι από τους νεκρούς είναι οι ειρηνοποιοί

Αναστημένοι από τους νεκρούς είναι οι κατατρεγμένοι στο όνομα της δικαιοσύνης

Η Πίστη μας είναι πίστη Αναστάσιμη. Εάν αποκαλούμε τους εαυτούς μας Χριστιανούς, βλέπουμε τον άδειο τάφο και τον αναστημένο Χριστό ως το κέντρο της ζωής. Η ζωή μας και οι επιλογές μας δεν καθορίζονται από το μίσος και τον θάνατο. Όπως είχε πει ο Απόστολος Παύλος, «Μας ονομάζουν νεκρούς και όμως είμαστε ζωντανοί». Μέσα σε μία τόσο ριζοσπαστική ελευθερία, μπορούμε να ελευθερωθούμε από τον φόβο, να ελευθερωθούμε από την έχθρα. Όπως μου είχε πει πριν πολλά χρόνια ο π Μιχαήλ στο Νόβγκοροντ, «Εάν αρνηθώ να αγαπήσω τους εχθρούς μου, και εγώ ο ίδιος δεν είμαι πιστός Χριστιανός».

* * *

Για συζήτηση

Εάν η αγάπη για τον εχθρό είναι να κατανοηθεί μέσα από το πρίσμα του Χριστιανισμού, αυτή αναφέρεται σε μία μη συναισθηματική αντιμετώπιση του ενός προς τον άλλο δια της οποίας, ακόμη και εάν ο άλλος είναι εχθρός, μπορεί να διακρίνει την δυνατότητα μιας εντελώς διαφορετικής σχέσης. Δεν είναι εύκολο, τόσο για τους Χριστιανούς όσο και για αυτούς που δεν είναι Χριστιανοί, να αντιμετωπίσουν μία εχθρική παρουσία με έναν μη εχθρικό τρόπο. Και όμως, η ιστορία είναι γεμάτη από τέτοιου είδους *εποικοδομητικές* παρά *αποδημητικές* συμπεριφορές. Για παράδειγμα, ας σκεφτούμε την περίπτωση που συχνά αναφέρεται ως ένα κλασικό παράδειγμα της «διπλωματίας των σεισμών». Στις 17 Αυγούστου 1999 έλαβε χώρα στην Τουρκία ένας τεράστιος σεισμός που επηρέασε μεγάλο αριθμό πόλεων και χωριών. Την μεγαλύτερη καταστροφή την υπέστη η Σμύρνη. Με ένα ακόμη σεισμό μόλις πέντε ημέρες αργότερα, ο επίσημος αριθμός των θυμάτων ανέβηκε στις 17.000 ενώ ο πραγματικός υπολογιζόταν να είναι τουλάχιστον διπλάσιος. Περί τις 300.000 άνθρωποι έμειναν χωρίς στέγη.

Προς έκπληξη όλου του κόσμου, η Ελλάδα, ο ιστορικός εχθρός της Τουρκίας, ήταν η πρώτη να προσφέρει βοήθεια στην χειμαζόμενη χώρα. Εντός λίγων μόνο ωρών μετά το συμβάν, ανώτατο προσωπικό του Υπουργείου Εξωτερικών ήρθε σε επαφή με τους Τούρκους ομολόγους του και οργάνωσε αποστολή προς στην Τουρκία. Το ελληνικό Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως έστειλε μία 24μελή ομάδα διάσωσης συνοδευόμενη από ειδικά εκπαιδευμένα σκυλιά και αεροπλάνα πυρόσβεσης για να βοηθήσουν στην κατάσβεση της μεγάλης πυρκαγιάς που είχε προκληθεί σε εργοστάσιο επεξεργασίας πετρελαιοειδών. Ακολούθησαν ιατρικές ομάδες, γιατροί, νοσοκόμοι και σκηνές, ασθενοφόρα, φάρμακα, νερό, ρουχισμός, τρόφιμα, κουβέρτες. Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία έκανε έρανο για την συγκέντρωση ανθρωπιστικής βοήθειας. Σε όλη την επικράτεια από το Υπουργείο Υγείας εστάλησαν μονάδες για την εθελοντική συγκέντρωση φιαλών αίματος. Οι πέντε μεγαλύτεροι δήμοι της Ελλάδας οργάνωσαν κοινή αποστολή με βοήθεια. Ο Δήμαρχος της Αθήνας επισκέφτηκε ο ίδιος της πληγείσες περιοχές και έγινε δεκτός από τον ομολόγό του. Τόσο οι επίσημες όσο και οι ανεπίσημες κινήσεις βοήθειας των Ελλήνων προς τους Τούρκους προβλήθηκαν ευρέως από τα τουρκικά μέσα ενημέρωσης. Οι Τούρκοι εντυπωσιάστηκαν από την θερμή ανταπόκριση των Ελλήνων στην καταστροφή που είχε βρει την χώρα τους.

Στην συνέχεια, λίγες μόνο εβδομάδες μετά την καταστροφή στην Τουρκία, στις 7 Σεπτεμβρίου 1999, ένα μεγάλος σεισμός, ο πιο καταστροφικός μέσα στα τελευταία είκοσι χρόνια, έλαβε χώρα στην Αθήνα αυτή τη φορά. Και ενώ οι

απώλειες σε ανθρώπινες ζωές ήταν μικρές, οι καταστροφές σε κτήρια και υποδομές στα Βόρεια και Δυτικά προάστια της πόλης ήταν τεράστιες. Αυτή την φορά ανταποκρίθηκε η Τουρκία. Για την ακρίβεια, η τουρκική βοήθεια ήταν η πρώτη που έφτασε στην Αθήνα από το εξωτερικό. Μέσα σε δεκατρείς μόνο ώρες μία εικοσαμελής ομάδα διάσωσης κατέφθασε με στρατιωτικό αεροπλάνο. Το ελληνικό προξενείο και η πρεσβεία της Τουρκίας δέχονταν αμέτρητες κλήσεις από Τούρκους που ήθελαν να δώσουν αίμα. Ένας Τούρκος πρόσφερε ακόμη και το νεφρό του σε ένα Έλληνα που θα το χρειαζόταν. Το τελευταίο πράγμα που φαντάζονται οι εχθροί μας είναι το ότι θα θέλαμε να είναι καλά, το ότι θα θέλαμε να τους κάνουμε κάτι καλό. Τέτοια γεγονότα μπορούν να αλλάξουν ριζικά το σενάριο.

* * *